

Kyjko A.A. Bird of prey *Falconiiformes* in "Roztochia" Reserve

Over the past 20 years of reserve activity 23 species of diurnal raptor birds were found on its territory. Among them 10 are included to Red Book of Ukraine. One species is included to European bird Red List (*Milvus migrans*). Seven species regularly breeds in reserve, and 6 species breeds irregularly. Also 6 species occurs during migration, and 2 species are exclusively wintering. Totally 7 species of raptors winters in reserve. Red Kite (*Milvus milvus* L.) status is unspecified, because for more than 20 years this species was absent on territory of "Roztochia" reserve. Only in recent years separate individuals of Red Kite were observed in reserve during breeding season.

Keywords: bird of prey, populations, rare species, Red Book of Ukraine, Roztochia.

УДК 595.42 (477.83)

Наук. співроб. В.В. Меламуд, канд. біол. наук –
ДПМ НАН України

**КАТАЛОГ НИЖЧИХ ПАНЦИРНИХ КЛІЩІВ (*ACARI*:
ACARIFORMES, *ORIBATIDA*, *MACROPYLINA*) ЗАПОВІДНИКА
"РОЗТОЧЧЯ" І ЙОГО ОКОЛИЦЬ**

Усі дослідження фауни завершуються складанням зведених видових списків або каталогами певних територій. Збір орібатид у заповіднику "Розточчя" та прилеглих територій здійснювали у другій половині 1980-х років, це лісовий екопрофіль Пясецького та лучно-болотне урочище Заливки. Подано зафіксовані види панцирних кліщів з групи нижчих орібатид на території заповідника та його околиць у вигляді скороченого за інформацією (поширення, трапляння й ін.) каталогу. Каталог нижчих панцирних кліщів (*Acari*: *Acariformes*, *Oribatida*, *Macropylina*) заповідника "Розточчя" і його околиць охоплює 47 видів, які належать до 19 родів 11 родин. Найбільшими у видовому амспекті є родина Brachychthoniidae – 11 видів та Phthiracaridae – 10. Інші родини представлені від 5 до 1 виду.

Ключові слова: *Acariformes*, *Oribatida*, *Macropylina*, вид, синонім, ареал, поширення.

Вступ. Невеликі за величиною найчастіше до 1 мм, вільноживучі панцирні кліщі-орібатиди, які здебільшого є сапрофагами, живуть переважно у верхньому шарі ґрунту і підстилки будь-яких біоценозів. Часто ці тварини домінують серед інших ґрунтових безхребетних і за чисельністю, де вона може досягати до сотень тисяч особин на м², і за видовим різноманіттям, на цей час у світі нараховується понад 7 000 видів [1].

Завжди всі дослідження фауни на окремих етапах завершуються складанням зведених видових списків, або каталогів певних територій, особливо в сучасний час. Тому ми склали каталог частини зареєстрованих видів, а це є група нижчих орібатид заповідника "Розточчя" і його околиць.

Історія досліджень. Вивчення орібатид заповідника та прилеглих територій розпочалось у 1985 р. Основні результати цих досліджень наведено в різних публікаціях та монографії [2, 3, 5 й ін.].

Методика, матеріал. Ґрунтових кліщів орібатид з проб певного об'єму ґрунту і підстилки виділяють в модифікованих еклекторах Берлезе-Тульгрена, потім їх фіксують у рідині Фора Берлезе на предметних скельцях згідно зі загальноприйнятими методиками [1, ін.]. Визначали панцирні кліщі за допомогою мікроскопів, визначників і першоописів [4, ін.].

Збір орібатид у заповіднику і його околицях здійснювали у другій половині 1980-х років. Головні ценози, де відбирали матеріал у заповіднику, – лісовий екопрофіль Пясецького (далі по тексту пр. Пясецького) та лучно-болотне урочище Заливки (далі ур. Заливки). За межами заповідника проби ґрунту і підстилці найчастіше збирали в букових, соснових, а також з домішками інших порід дерев та інших біотопах.

Результати та обговорення. Нижче подамо частину зафіксованих видів панцирних кліщів з групи примітивних (нижчих) на території заповідника "Розточчя" та його околиць у вигляді скороченого каталогу, уникаючи розширеної інформації для кожного виду. Найбільшими у видовому плані є родина *Brachychthoniidae* – 11 видів (а також рід *Liochthonius* 6 видів – другі менше) та *Phthiracaridae* – 10. Інші родини представлені від 5 до 1 виду.

Родина *ENIOCHTHONIIDAE* Grandjean, 1947

Eniochthonius (*Hypochthoniella*) *minutissimus* (Berlese, 1904) = *H. pallidulus* Berlese, 1896; *E. grandjeani* Hammen, 1952.

Середньо трапляється на різних болотно-лучно-лісових ділянках урочища Заливки заповідника.

Родина *Hypochthoniidae* Berlese, 1910

Hypochthonius rufulus C.L.Koch, 1835.

Часто трапляється в різних фітоценозах заповідника, рідко в його околицях.

Родина *BRACHYCHTHONIIDAE* Balogh, 1943

Liochthonius brevis (Michael, 1888) = *L. perpusillus* (Berlese, 1910).

Рідкісний вид у заповіднику: грабові судіброви, дубові суборі профілю Пясецького, болотна лука молінієво-осокова ур. Заливки, а також буковий ліс околиць заповідника.

Ľevansi (Forsslund, 1958).

Дуже рідкісний вид, вперше в Україні його зареєстровано у вологій дубовій суборі пр. Пясецького (Melamud, 1998).

L. horridus (Sellnick, 1928).

Також рідкісний вид у заповіднику – волога дубова субір пр. Пясецького.

L. hystricinus (Forsslund, 1942) = *L. ocellatus* Hammer, 1952.

Рідкісний вид в заповіднику – болотна лука молінієво-осокова ур. Заливки.

L. muscorum Forsslund, 1964.

Рідкісний у заповіднику – болотна лука молінієво-осокова ур. Заливки.

L. propinquus Niedbala, 1972.

Рідкісний у заповіднику – волога дубова субір пр. Пясецького, а також сосна біля смт Шкло.

Sellnickochthonius (*Brachychthonius*) *cricoides* (Weis-Fogh, 1948).

Рідкісний у заповіднику – волога дубова субір пр. Пясецького.

S. (Brachychochthonius) immaculatus (Forsslund, 1942) *Brachychthonius semiornatus* Ewans, 1952; *B. arcticus* Hammer, 1952; *B. striatus* Willmann, 1956; *B. gygeri* Schweizer, 1963; *B. obsurus* D.Krivolutsky, 1966.

Рідкісний у заповіднику – сира дубова субір пр. Пясецького.

S. rostratus (Jacot, 1936) *Brachichthonius hungaricus* Balogh, 1943

Рідкісний вид – пухнасто-березова рідколісна ділянка ур. Заливки.

S. (Brachychthonius; Brachychochthonius) suecicus (Forsslund, 1942) = *B. jugatus* var. *suecicus* Forsslund, 1942; *B. jugatus* Niedbala, 1972.

Рідкісний для заповідника – свіжа букова діброва пр. Пясецького, пухнасто-березовий сосняк крушиновий ур. Заливки.

S. (Brachychthonius; Brachychochthonius) zalawaiensis (Sellnick, 1928).

Рідкісний вид у заповіднику – грабові судіброви, дубова субір пр. Пясецького, пухнасто-березовий сосняк крушиновий ур. Заливок.

Родина *Parhypochthoniidae* Grandjean, 1932

Parhypochthonius sp.

Дуже рідкісний для заповідника – сира дубова субір пр. Пясецького.

Родина *Phthiracaridae* Perty, 1841

Atropacarus (Steganacarus) striculus (C.L.Koch, 1835).

Часто трапляється в заповіднику та за його межами.

Phthiracarus ferrugineus (C.L.Koch, 1841).

Рідкісний вид – пухнасто-низькоберезове рідколісся, вербняк заплавної ур. Заливки, буковий з домішками ліс околиць заповідника.

P. lentulus (C.L.Koch, 1841).

Середньо трапляється в заповіднику, особливо в лісах пр. Пясецького.

P. nitens (Nicolet, 1855) = *roubali* Berlese, 1923

Середньо трапляється на пр. Пясецького та околицях заповідника.

P. sp. Дуже рідкісний – пухнасто-березове рідколісся ур. Заливки.

P. spadix Niedbala, 1983.

Рідкий вид – чорновільховий сугруд пр. Пясецького, пухнасто-березове рідколісся ур. Заливки, буковий та сосновий ліси околиць заповідника.

Steganacarus (Tropacarus, Hoplophora) carinatus (C.L.Koch, 1841).

Часто трапляється в заповіднику та його околицях.

S. pulcherrimus (Berlese, 1887).

Рідкісний вид у заповіднику – грабові судіброви, дубові суборі пр. Пясецького, болотна лука молінієво-осокова ур. Заливок.

S. spinosus (Sellnick, 1920) = *S. punctulatus*, Sergienko, 1985.

Рідкісний вид – сира дубова субір, чорновільховий сугруд пр. Пясецького.

S. sp. Рідкісний – пухнасто-низькоберезове рідколісся ур. Заливок.

Родина *Euphthiracaridae* Jacot, 1930

Euphthiracarus (Phthiracarus) cribrarius (Berlese, 1904).

Рідкісний вид у заповіднику – дубові суборі пр. Пясецького.

E. monodactylus (Willmann, 1919).

Рідкісний на Розточчі, був зафіксований за межами заповідника в буковому з домішками інших деревних порід у лісі.

Microtritia (Phthiracarus, Pseudotritia) minima (Berlese, 1904).

Дуже рідкісний для заповідника – волога дубова субір пр. Пясецького.

Rhysotritia ardua affinis Serginko, 1989.

Трапляється в лісах за межами заповідника.

R. duplicata (Grandjean, 1953).

Середньо трапляється в заповіднику, особливо в лісах пр. Пясецького, рідкісний на його околицях.

Родина Nothridae Berlese, 1896

Nothrus anauniensis Canestrini & Fanzago, 1876.

Часто трапляється в заповіднику, рідше – в його околицях.

N. biciliatus C.L.Koch, 1841.

Рідкісний вид у заповіднику та його околицях – вербняк заплавної ур. Заливки, букові з домішками ліси.

N. palustris C.L.Koch, 1839 = *pallens* C.L.Koch, 1844

Часто трапляється в заповіднику і його околицях, але чисельність в різних біотопах неоднакова.

N. silvestris Nicolet, 1855.

Значно поширений у заповіднику і його околицях – чисельність різна.

Родина Camisiidae Oudemans, 1900

Camisia spinifer (C.L.Koch, 1835).

Дуже рідкісний – пухнасто-березовий сосняк крушиновий ур. Заливки.

Heminothrus targionii (Berlese, 1885).

Зареєстрований в сосновому лісі околиць заповідника.

H. (Platynothrus) thori (Berlese, 1904).

Рідкісний у заповіднику – соснова субучина, сира дубова субір, чорновільховий сугруд пр. Пясецького, бородавчасто-березовий сосняк ліщиновий, пухнасто-низькоберезове рідколісся ур. Заливок.

Platynothrus (Nothrus, Heminothrus) peltifer (C.L.Koch, 1839).

Один із найпоширеніших видів в Україні, а також у заповіднику з прилеглими територіями.

Родина Trhypochthoniidae Willmann, 1931

Trhypochthonius tectorum (Berlese, 1896).

Рідкісний вид у заповіднику – пухнасто-низькоберезове рідколісся, болотна лука молінієво-осокова ур. Заливок.

Родина Malaconothridae Berlese, 1904

Malaconothrus egregius (Berlese, 1904).

У заповіднику переважно трапляється в ур. Заливки, менше – в пр. Пясецького, в околицях заповідника – не реєструвався.

M. pygmaeus Aoki, 1969.

Дуже рідкісний – пухнасто-березове рідколісся ур. Заливок.

M. punctulatus Hammen, 1952.

Рідкісний вид у заповіднику – чорновільховий сугруд пр. Пясецького, пухнасто-березове рідколісся, ур. Заливок.

Trimalaconothrus glaber (Michael, 1888).

Рідкісний у заповіднику – чорновільховий сугруд пр. Пясецького, болотна лука молінієво-осокова ур. Заливок.

T. novus (Sellnick, 1921).

Дуже рідкісний вид – болотна лука молінієво-осокова ур. Заливок.

Родина *Nanhermanniidae* Sellnick, 1928

Nanhermannia comitalis Berlese, 1916.

У заповіднику часто трапляється в ур. Заливки, ще виявлено у чорновільховому сугруді ПК. Пясецького.

N. coronata Berlese, 1913.

Вид у заповіднику часто трапляється на пр. Пясецького, а в ур. Заливки виявлено тільки в пухнасто-березовому рідколіссі.

N. elegantula Berlese, 1913.

Для заповідника дуже рідкісний вид – дубова субір пр. Пясецького.

N. nana (Nicolet, 1855).

Значно поширений вид, а також і в заповіднику та його околицях.

Висновки. На досліджуваних територіях заповідника "Розточчя" і його околиць серед нижчих панцирних кліщів-орібатид виявлено 47 видів, які належать до 19 родів 11 родин. Найбільшими у видовому плані є родина *Brachychthoniidae* – 11 видів та *Phthiracaridae* – 10. Інші родини представлені від 5 до 1 виду.

Література

1. Криволицкий Д.А. Панцирные клещи / Д.А. Криволицкий, Ф. Лебрен, др. – М. : Изд-во "Наука", 1995. – 224 с.

2. Меламуд В.В. Фауна панцирних кліщів (Acariformes, Oribatida) заплави ріки Верещиця / В.В. Меламуд // Наукові записки. – Т. 11. – Львів : Держприродознавчий музей НАНУ, 1994. – С. 28-32.

3. Меламуд В.В. Панцирные клещи (Acariformes, Oribatei). Педокомплексы беспозвоночных в системе биогеоценологических связей / Ю.Н. Чернобай, И.Я. Капрусь, В.В. Меламуд, В.Б. Ризун, др. // Экология и фауна почвенных беспозвоночных Западного Воыно-Подолья. – К. : Вид-во "Наук. думка", 2003. – С. 70-100; 271-294.

4. **Определитель** обитающих в почве клещей Sarcoptiformes. – М. : Изд-во "Наука", 1975. – 491 с.

5. Melamud V.V. Oribatida (Acariformes) of forest coenoses in the "Roztochia" Reserve (Ukraine) / V.V. Melamud // Fragmenta Faunistica. 30.11.1998. – № 41, 2. – S. 9-14.

Меламуд В.В. Каталог низших панцирных клещей (*Acariformes*, *Oribatida*, *Macropylina*) заповідника "Расточье" и его окрестностей

Все исследования фауны заканчиваются составлением сведенных видовых списков или каталогами определенных территорий. Сбор орибатид в заповеднике "Расточье" и прилегающих территорий в основном проводился во второй половине 1980-х годов, это лесной экопрофиль Пясецького и луго-болотное урочище Заливки. Поданы зафиксированные виды панцирных клещей из группы низших орибатид на территории заповедника и его окрестностей в виде сокращенного по информации

(распространение, встречаемость др.) каталога. Данный каталог низших панцирных клещей (*Acari: Acariformes, Oribatida, Macropylina*) заповедника "Расточье" и прилегающих территорий включает 47 видов, которые относятся к 19 родам 11 семейств. Наиболее многочисленными в видовом отношении являются семейства *Brachychthoniidae* – 11 видов и *Phthiracaridae* – 10. Другие семейства представлены от 5 до 1 вида.

Ключевые слова: *Acariformes, Oribatida, Macropylina*, вид, синоним, ареал, распространение.

Melamud V.V. Catalogue of lower oribatid mites (Acari: Acariformes, Oribatida, Macropylina) of the reserve "roztochia" and its environs includes 47 species belonging to 19 genera and 11 families.

The research in oribatid mites was carried out in the Reserve "Roztochia" and its environs mainly in late 80-s of the 20-th century. The most material was collected in soils of the ecological profile "Piasetsky" and the meadow-bog "Zalyvky". Species records together with brief data on their distribution and abundance have been arranged in the annotated catalogue. The Catalogue of lower oribatid mites (*Acari: Acariformes, Oribatida, Macropylina*) of the Reserve "Roztochia" includes 47 species belonging to 19 genera and 11 families. Two families, *Brachychthoniidae* and *Phthiracaridae*, were the most abundant in species numbers and included 11 and 10 species correspondingly. Other families were represented from the area studied by 1-5 species each.

Keywords: *Acariformes, Oribatida, Macropylina*, Mite species, Synonyms, Ranges, Distribution.

УДК 598.2:591.553 (477.8)

Мол. наук. співроб. М.А. Сенік – Львівський НУ
ім. Івана Франка; мол. наук. співроб. І.Я. Реслер –
Інституту екології Карпат НАН України

ОРНІТОЦЕНОЗИ УГРУПОВАНЬ ЛУЧНОЇ ТА ПРИБЕРЕЖНО-ВОДНОЇ РОСЛИННОСТІ РІВНИННОЇ ЧАСТИНИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Досліджено орнітоценози угруповань лучної та прибережно-водної рослинності рівнинної частини Західної України. Встановлено залежність розподілу населення птахів у різних рослинних угрупованнях, прокласифікованих за системою Браун-Бланке, від сукупності умов: екологічних факторів та антропогенного впливу, що характерні для цих угруповань. Описано видовий склад та структуру домінування орнітоценозів у рослинних угрупованнях, синтаксономічно приналежних до двох класів, семи порядків рослинності. У класі *Molinio-Arrhenatheretea* R. Tx. 1937 описано населення птахів фітоценозів семи союзів рослинності.

Ключові слова: орнітоценози, угруповання рослинності, Західна Україна.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поєднання зоологічних досліджень з фітоценологічними дає змогу повніше розглянути структуру біогеоценозу, оцінити взаємозв'язки окремих груп організмів та показати оптимальні шляхи їх збереження. Птахи тісно пов'язані з умовами екоотопу, зокрема в аспекті вибору місця для гніздування, гніздової стації. Тож для виявлення екологічних преференцій різних видів птахів доцільно характеризувати рослинні угруповання, яким вони віддають перевагу, користуючись підходами еколого-флористичної класифікації рослинності, оскільки виділені на такій основі фітоценози індукують умови біотопу.